

LIETUVOS VALSTYBĖS SKOLA
1999
STATE DEBT OF LITHUANIA

VILNIUS
2000

Turiny

1. ĮVADAS	4
2. LIETUVOS VALSTYBĖS SKOLA IR JOS STRUKTŪRA	5
3. LIETUVOS VALSTYBĖS SKOLINIMASIS	10
3.1. VALSTYBĖS SKOLINIMASIS PINIGŲ IR KAPITALO RINKOSE	10
3.2. VALSTYBĖS SKOLINIMASIS IŠ TARPTAUTINIŲ FINANSINIŲ INSTITUCIJŲ	16
3.3. VALSTYBĖS GARANTIJŲ TEIKIMAS	17
4. PABAIGA	19

Contents

1. INTRODUCTION	20
2. STATE DEBT OF LITHUANIA AND ITS STRUCTURE	21
3. GOVERNMENT'S BORROWING	27
3.1. GOVERNMENT'S BORROWING IN FINANCIAL AND CAPITAL MARKETS	27
3.2. GOVERNMENT'S BORROWING FROM INTERNATIONAL FINANCIAL INSTITUTIONS	33
3.3. ISSUE OF SOVEREIGN GUARANTEES	34
4. FINAL COMMENTS	36

1. Įvadas

Lietuvos Respublikos finansų ministerija kasmet išleidžia leidinį apie valstybės skolą. Šiame leidinyje apžvelgiama šalies finansinė padėtis, valstybės skolos pokyčiai 1999 m., pateikiami statistiniai ir analitiniai duomenys apie valstybės vidaus ir užsienio skolą.

Lietuvos ekonomikos apžvalga. Makroekonominė situacija Lietuvoje 1999 m. kito netolygiai. Dėl Rusijos krizės poveikio bei sumažėjusios prekių ir paslaugų paklausos vidaus rinkoje bendrasis vidaus produktas (BVP) 1999 m., palyginti su 1998 m., sumažėjo 4,1 procento.

Metų infliacija, Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės duomenimis, 1999 m. buvo 0,3 procento, o vidutinis nedarbo lygis baigiantis 1999 m. – 8,4 procento. Nedarbo dydį lėmė gamybos ir paslaugų apimčių mažėjimas.

Užsienio prekyba dėl Rusijos krizės ir persiorientavimo į kitas rinkas 1999 m. patyrė nuosmukį. Negalutiniais Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės duomenimis, 1999 m. eksporto apimtis sudarė 11 983,2 mln. litų, importo – 19 163,4 mln. litų, prekybos deficitas buvo 7 180,2 mln. litų. Eksportas 1999 m. sumažėjo 2 859,2 mln. litų (19,3 proc.), importas – 4 010,9 mln. litų (17,3 proc.). Importo mažėjimą lėmė sumažėjusi paklausa vidaus rinkoje. Lietuvos oficialiosios tarptautinės atsargos, Lietuvos banko duomenimis, 1999 m. gruodžio mėnesį buvo 1 242,1 mln. JAV dolerių. 1999 m. jos sumažėjo 217,9 mln. JAV dolerių.

Einamosios sąskaitos deficitas 1999 m. sudarė 11,2 procento BVP. Palyginti su 1998 m., 1999 m. einamosios sąskaitos deficitas sumažėjo 416 mln. litų (8 proc.).

Didelį poveikį šalies ekonomikai daro valstybės įmonių privatizavimas. Valstybės turto fondo duomenimis, 1999 m. privatizuotos 703 įmonės už 573 mln. litų. Didžiausi privatizavimo sandoriai, sudaryti 1999 m., buvo Klaipėdos jūrų krovinių kompanijos (KLASCO), akcinės bendrovės (AB) „Klaipėdos transporto laivynas“, AB „Lietuvos draudimas“ privatizavimas.

1999 m. bendros užsienio kapitalo investicijos buvo 4 950 mln. litų, jų 39,3 procento sudarė tiesioginės užsienio investicijos. 1999 m. gruodžio 31 d. tiesioginės užsienio investicijos Lietuvoje sudarė 8 252 mln. litų. 1999 m. tiesioginių užsienio investicijų srautas sudarė 1 950 mln. litų. Vidutiniškai vienam gyventojui 1999 m. gruodžio 31 d. teko 2 230 litų tiesioginių užsienio investicijų.

Valstybės biudžetas nebuvo įvykdytas – gauta 87,3 procento planuotų biudžeto pajamų. Konsoliduoto centrinio šalies biudžeto fiskalinis deficitas, preliminariais duomenimis, 1999 m. buvo 7,1 procento BVP.

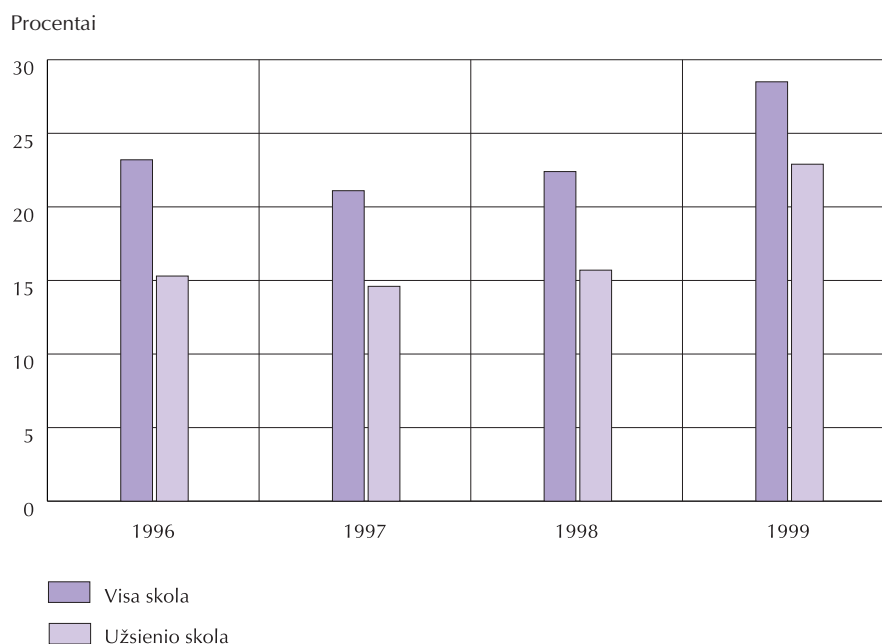
Dviejų Lietuvos Respublikos vyriausybių kaita padarė įtakos Vyriausybės vertybinių popierių (VVP) rinkai. Jos dalyviai nevienodai vertino numatomą ekonominę ir finansinę naujų vyriausybių politiką, todėl platinamų VVP palūkanos svyravo nuo 9 iki 16 procentų. Tačiau Finansų ministerija, reguliuodama VVP emisijų apimtį, periodiškumą bei refinansavimo būdus, sugebėjo stabilizuoti rinką, susigrąžinti vietos ir užsienio investuotojų pasitikėjimą.

Komerciniai bankai, nustatydami paskolų palūkanų normas, atsižvelgia į vidutines platinamų VVP palūkanas. 1999 m. pabaigoje vidutinės metų paskolų litais palūkanos buvo 12,98 procento, paskolų užsienio valiuta – 11,41 procento.

2. LIETUVOS VALSTYBĖS SKOLA IR JOS STRUKTŪRA

Visa valstybės skola. 1999 m. gruodžio 31 d. valstybė iš viso buvo įsiskolinusi vidaus ir užsienio kreditoriams 12 069 mln. litų. Per metus visa skola padidėjo 2 456 mln. litų ir sudarė 28,3 procento BVP (42 597 mln. Lt) (žr. 1 pav).

1 pav. Visa skola ir užsienio skola palyginta su BVP

Kadangi valstybė skolinasi litais ir užsienio valiuta, visa valstybės skola skirstoma į vidaus skolą (valstybės įsipareigojimai litais) ir užsienio skolą (valstybės įsipareigojimai užsienio valiuta).

Valstybės užsienio skola (kartu su paskolomis, dėl kurių suteiktos valstybės garantijos) per metus padidėjo nuo 6 737 mln. litų iki 9 715 mln. litų ir, baigiantis 1999 m., sudarė 22,8 procento BVP.

Baigiantis 1999 m., užsienio skola pagal kreditorius pasiskirstė taip:

- užsienio komerciniams bankams ir finansinėms institucijoms – 5 689 mln. litų, arba 58,5 procento visos užsienio skolos;
- užsienio šalių valdymo institucijoms (Europos Sąjungai, Europos investicijų bankui ir kt.) – 1 990 mln. litų, arba 20,5 procento visos užsienio skolos;
- tarptautinėms plėtros organizacijoms (Pasaulio bankui, Europos rekonstrukcijos ir plėtros bankui) – 1 114,5 mln. litų, arba 11,5 procento visos užsienio skolos;
- Tarptautiniam valiutos fondui – 921,5 mln. litų, arba 9,5 procento visos užsienio skolos.

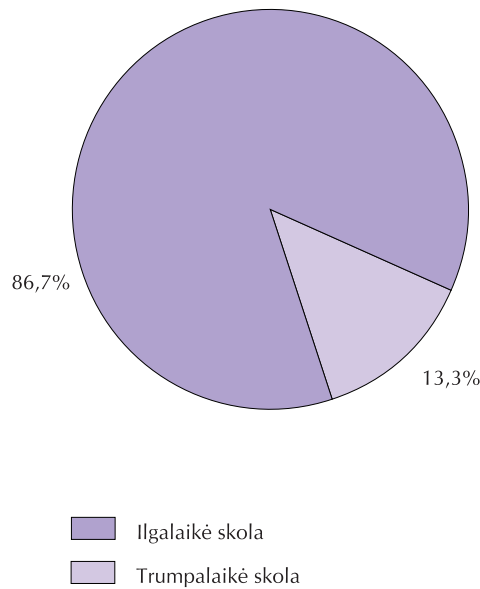
Valstybės vidaus skola per metus sumažėjo 522 mln. litų ir, baigiantis 1999 m., buvo 2 354 mln. litų, arba 5,5 procento BVP.

Baigiantis 1999 m., vidaus skola pagal kreditorius pasiskirstė taip:

- Lietuvos komerciniams bankams – 1 684 mln. litų;
- finansinėms institucijoms ir privatiems asmenims – 600 mln. litų;
- kitoms valstybės valdymo institucijoms – 70 mln. litų.

Visa ilgalaikė skola (tiesioginė ir netiesioginė) buvo 10 461 mln. litų, arba 86,7 procento valstybės skolos, trumpalaikė skola (įsipareigojimai, kurių trukmė ne ilgesnė kaip 1 m.) – 1 608 mln. litų, arba 13,3 procento valstybės skolos (žr. 2 pav.). Didžiąją trumpalaikės skolos dalį – 1 112 mln. litų, arba 69 procentus, sudarė vidaus rinkoje išplatinti išdo vekseliai.

2 pav. Visa valstybės skola pagal trukmę 1999 m. gruodžio 31 d.

Tiesioginiai valstybės įsipareigojimai (prisiimti valstybės vardu litais ir užsienio valiuta) padidėjo beveik 2 276 mln. litų ir buvo 9 566 mln. litų, netiesioginiai įsipareigojimai (paskolos, dėl kurių suteiktos valstybės garantijos, litais ir užsienio valiuta) padidėjo 180 mln. litų ir buvo 2 503 mln. litų (žr. 1 lentelę).

1 lentelė

Valstybės skolos struktūra pagal įsipareigojimus (tūkst. Lt)

		1998 12 31	1999 12 31
I	Visa valstybės skola (II+III)	9 613 596	12 069 448
II	Tiesioginė skola (1+2)	7 291 030	9 566 538
1	Vidaus skola	2 535 190	2 151 162
	Ilgalaikiai įsipareigojimai	950 316	1 039 134
	Trumpalaikiai įsipareigojimai	1 584 874	1 112 028
2	Užsienio skola	4 755 839	7 415 376
	Ilgalaikiai įsipareigojimai	4 588 605	7 270 172
	Trumpalaikiai įsipareigojimai	167 234	145 204
III	Netiesioginė skola (3+4)	2 322 566	2 502 910
3	Vidaus skola	340 947	203 026
4	Užsienio skola	1 981 619	2 299 884

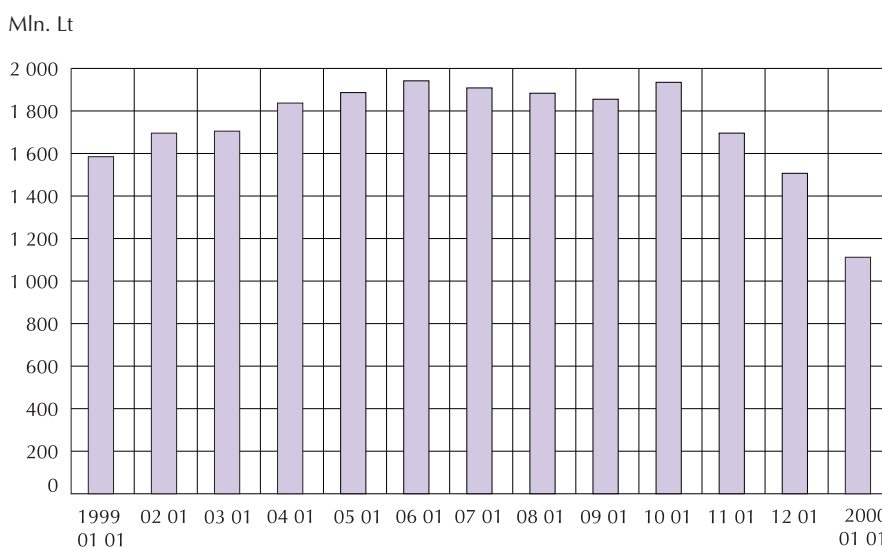
Tiesioginė vidaus skola, baigiantis 1999 m., buvo 2 151 mln. litų, arba 17,8 procento visos valstybės skolos. 1999 m. Finansų ministerija pradėjo taikyti vidaus VVP rinkoje naujas skolinimosi priemones: 2 metų trukmės obligacijas ir taupymo lakštus.

Trumpalaikių VVP (išdo vekselių ir taupymo lakštų) vertė baigiantis 1999 m. sudarė 1 112 mln. litų, arba 52 procentus visos tiesioginės vidaus skolos, ilgalaikių (obligacijų ir paskolų) – 1 039 mln. litų, arba 48 procentus.

Valstybė per metus nacionaline valiuta pasiskolino išplatinsi: išdo vekselių už 3 548 mln. litų, taupymo lakštų beveik už 136 mln. litų, 2 metų trukmės obligacijų už 41,5 mln. litų, tikslinių VVP už 51 mln. litų. Buvo išpirkta: 4 073 mln. litų vertės išdo vekselių, 83 mln. litų vertės taupymo lakštų ir 15 mln. litų vertės tikslinių VVP.

Kadangi, baigiantis 1999 m., sumažėjo VVP paklausa ir jų buvo išperkama daugiau, negu išleidžiama, tiesioginė vidaus skola, palyginti su 1998 m. pabaiga, sumažėjo 384 mln. litų (žr. 3 pav.).

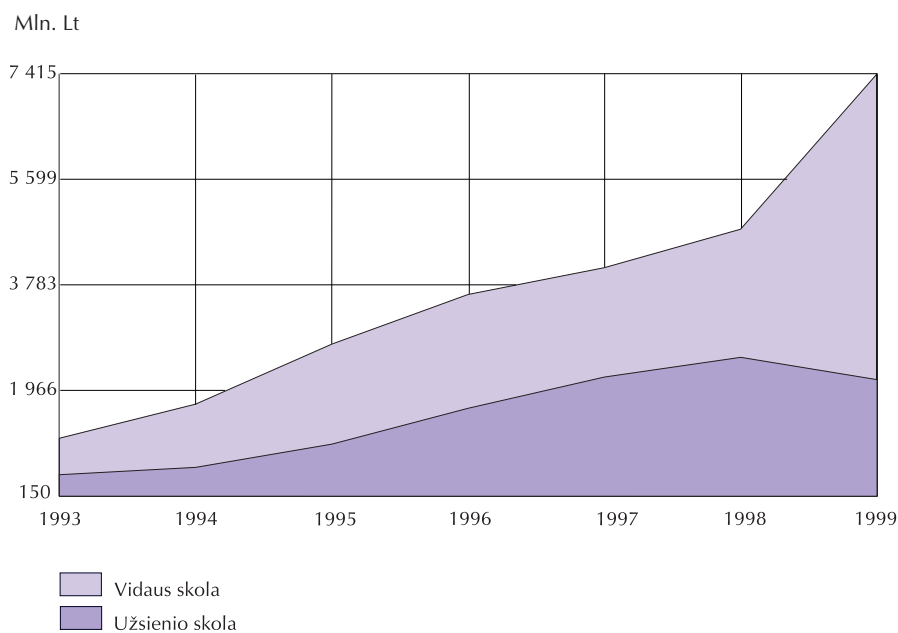
3 pav. Skolos už išdo vekselius pasikeitimas 1999 m.

Baigiantis 1999 m., valstybė buvo skolinga litais: Lietuvos komerciniams bankams – 1 483 mln. litų, fiziniams ir juridiniams asmenims – 598 mln. litų, kitoms valstybės valdymo institucijoms – 70 mln. litų.

Tiesioginė užsienio skola per metus padidėjo 2 659 mln. litų ir 1999 m. gruodžio 31 d. buvo 7 415 mln. litų, arba 61,4 procento visos valstybės skolos (žr. 4 pav.). Šį padidėjimą lėmė skolinimasis Valstybės investicijų programai finansuoti, vidaus ir užsienio skoloms grąžinti, pripažintai skolai dengti bei papildomiems įsipareigojimams, susijusiems su AB „Mažeikių nafta“ privatizavimu, vykdyti.

4 pav. Tiesioginė skola

Trumpalaikiai valstybės įsipareigojimai užsienio valiuta (išdo vekseliai ir paskolos) sudarė 145 mln. litų, arba 2 procentus visos tiesioginės užsienio skolos, ilgalaikiai (obligacijos ir paskolos) – 7 270 mln. litų, arba 98 procentus.

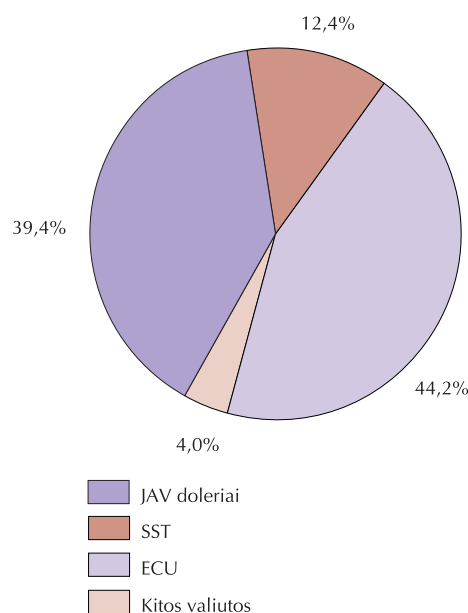
1999 m. valstybė pasiskolino užsienio valiuta 3 450 mln. litų ir 681 mln. litų grąžino. Pagrindinės skolos priemonės, taikytos 1999 m. skolinantis užsienio

rinkose, buvo obligacijos ir ilgalaikės paskolos: valstybė 2 093,5 mln. litų pasiskolino išplatinti obligacijas, gavo 836,5 mln. litų ilgalaikių bei 420 mln. litų trumpalaikių paskolų, taip pat perėmė 100 mln. litų trumpalaikės paskolos grąžinimo įsipareigojimus akceptavusi įsakomuosius SP AB „Lietuvos energija“ vekselius ir tokiu būdu padengusi dalį šios bendrovės valstybės pripažintos skolos.

Tarptautinės plėtros organizacijos ir užsienio šalių vyriausybės suteikė 708,5 mln. litų (iš 836,5 mln. Lt) ilgalaikių užsienio paskolų, užsienio komerciniai bankai ir finansinės institucijos – 128 mln. litų. Visas trumpalaikes užsienio paskolas suteikė ir obligacijas išplatino užsienio komerciniai bankai ir finansų įstaigos.

Kadangi didesnė dalis užsienyje pasiskolintų lėšų – apie 2 498,4 mln. litų – buvo gauta eurais, ši skolos dalis (kartu su euro zonos valiutomis) baigiantis 1999 m. padidėjo iki 44,2 procento visos tiesioginės užsienio skolos (žr. 5 pav.). Kita didelė tiesioginės užsienio skolos dalis teko paskoloms ir obligacijoms, gautoms JAV doleriais. Jos sudarė 39,4 procento visos tiesioginės užsienio skolos. Skola Tarptautiniam valiutos fondui specialiomis skolinimosi teisėmis (SST) sudarė 12,4 procento, skola kitomis valiutomis – 4 procentus visos užsienio skolos.

5 pav. Tiesioginė užsienio skola pagal valiutos rūšį 1999 m. gruodžio 31 d.

Per metus buvo grąžinta beveik 519 mln. litų trumpalaikių paskolų komerciniams bankams, 66 mln. litų – Tarptautiniam valiutos fondui, 23 mln. litų – Europos rekonstrukcijos ir plėtros bankui, 17 mln. litų – Pasaulio bankui ir 56 mln. litų – kitoms tarptautinėms organizacijoms bei komerciniams kreditoriams.

Baigiantis 1999 m., valstybė buvo skolinga užsienio valiuta: užsienio komerciniams bankams ir finansinėms institucijoms – 3 620 mln. litų, užsienio šalių valdymo institucijoms – 1 858 mln. litų, Pasaulio bankui bei Europos rekonstrukcijos ir plėtros bankui – 1 015 mln. litų, Tarptautiniam valiutos fondui – 922 mln. litų.

Kadangi valstybė suteikia garantijas dėl paskolų litais ir užsienio valiuta, netiesioginė skola skirstoma į vidaus (kai valstybė garantuoja už paskolas litais) ir užsienio (kai valstybė garantuoja už paskolas užsienio valiuta).

Netiesioginė vidaus skola 1999 m. gruodžio pabaigoje buvo 203 mln. litų ir sudarė 1,7 procento visos skolos. Per metus ji sumažėjo 138 mln. litų. Tam įtakos turėjo nuo 1999 m. vasario mėn. pradėti taikyti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. vasario 18 d. nutarimu Nr. 170 „Dėl valstybės skolos apskaičiavimo normatyvų“ patvirtinti normatyvai, pagal kuriuos apskaičiuojama garantijų institucijų ir draudimo įmonių įsipareigojimų dalis, kuri įskaitoma į valstybės skolą.

Baigiantis 1999 m., energetikos bendrovės nebuvo grąžinusios Lietuvos komerciniams bankams apie 104 mln. litų paskolų su valstybės garantija, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba – 20 mln. litų, garantijų institucijų ir draudimo įmonių įsipareigojimai, kurių riziką prisiėmė valstybė, buvo 47,1 mln. litų.

Beveik pusę visos netiesioginės vidaus skolos – 104 mln. litų, arba 51 procentą, – sudarė negrąžintos trumpalaikės paskolos.

1999 m. gruodžio pabaigoje netiesioginė vidaus skola Lietuvos komerciniams bankams sudarė 200 mln. litų, kitiems kreditoriams – 3 mln. litų.

Netiesioginė užsienio skola 1999 m. gruodžio 31 d. buvo beveik 2 300 mln. litų ir sudarė 19,1 procento visos valstybės skolos. Trumpalaikė skola buvo 247 mln. litų, t. y. 10,7 procento visų įsipareigojimų užsienio valiuta, kurių įvykdymą garantavo valstybė, ilgalaikė – 2 053 mln. litų, t. y. 89,3 procento visų įsipareigojimų užsienio valiuta, kurių įvykdymą garantavo valstybė. Per metus valstybė suteikė garantijų dėl 765,4 mln. litų paskolų užsienio valiuta.

1999 m. kreditoriams grąžinta apie 640 mln. litų paskolų užsienio valiuta su valstybės garantija, iš jų apie 410 mln. litų trumpalaikių ir 198 mln. litų ilgalaikių paskolų komerciniams kreditoriams bei 32 mln. litų – tarptautinėms organizacijoms.

Probleminėms paskoloms (UAB „Šiaulių aerouostas“, AB „Lietuvos tara“, AB „Inkaras“ ir kt.) grąžinti valstybė skyrė 87 mln. litų iš 100 mln. litų, numatytų valstybės biudžete.

Baigiantis metams, netiesioginė užsienio skola sudarė: Lietuvos ir užsienio komerciniams bankams, įmonėms ir finansinėms institucijoms – 2 069 mln. litų, užsienio šalių valdymo institucijoms – 132 mln. litų, Europos rekonstrukcijos ir plėtros bankui – 99 mln. litų.

1999 m. Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių įstatyme buvo nustatytas 2 400 mln. litų valstybės grynojo skolinimosi limitas (paimtos paskolos atėmus grąžintas), tačiau 1999 m. rugsėjo mėn., padidėjus valstybės skolinimosi poreikiui, jis buvo padidintas iki 2 900 mln. litų. 1999 m. gruodžio 31 d. valstybės grynojo skolinimosi apimtis buvo 2 826 mln. litų.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė taip pat buvo nustačiusi skolą ribojančius rodiklius. Baigiantis metams, galiojo šie rodikliai:

- valstybės užsienio skolos dalis iš visos skolos – 85 procentai. 1999 m. gruodžio 31 d. užsienio skola sudarė 80,49 procento visos valstybės skolos;

- valstybės išlaidų palūkanoms už paskolas dalis iš metų valstybės biudžeto pajamų – 15 procentų. 1999 m. gruodžio 31 d. išlaidos palūkanoms už paskolas sudarė 11,79 procento metų biudžeto pajamų (5 904 mln. litų);

- trumpalaikės skolos dalis iš visos skolos – 25 procentai. 1999 m. gruodžio 31 d. trumpalaikė skola sudarė 13,32 procento visos skolos.

3. LIETUVOS VALSTYBĖS SKOLINIMASIS

3.1. Valstybės skolinimasis pinigų ir kapitalo rinkose

Valstybės skolinimasis pinigų ir kapitalo rinkose apima Lietuvos Respublikos Vyriausybės vertybinių popierių platinimą vidaus ir užsienio rinkose bei skolinimąsi iš užsienio komercinių bankų.

Pagrindinė Lietuvos Respublikos Vyriausybės skolinimosi rinkose priemonė yra VVP leidimas.

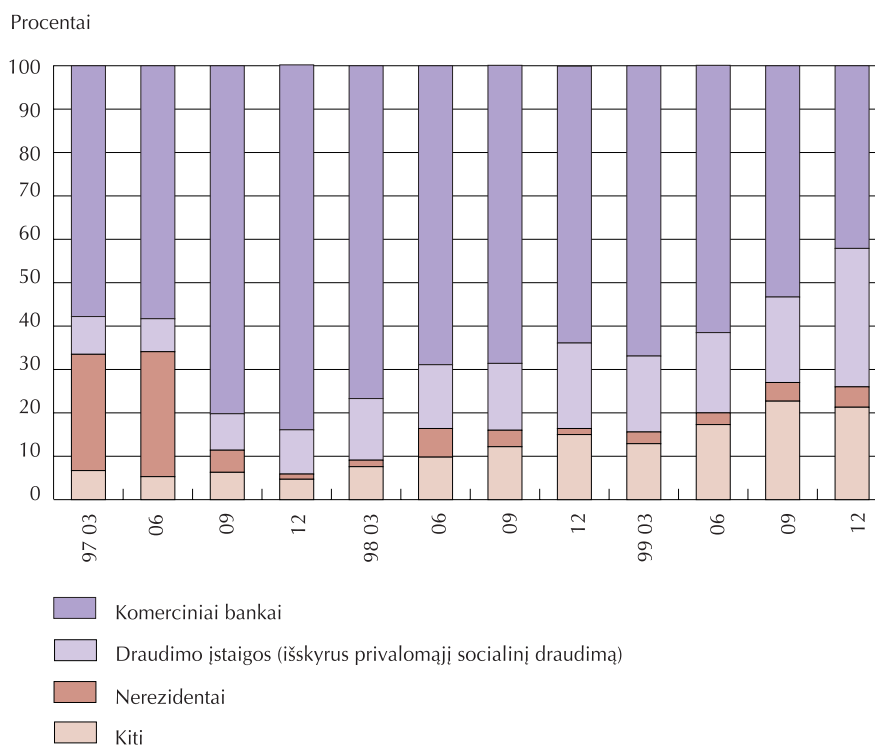
Litais leidžiami VVP. Lietuvoje leidžiami trijų rūšių VVP: Lietuvos Respublikos valstybės išdo vekseliai – VVP, kurių galiojimo trukmė išleidimo metu ne ilgesnė kaip 1 metai; Lietuvos Respublikos Vyriausybės obligacijos – VVP, kurių galiojimo trukmė išleidimo metu ilgesnė kaip 1 metai; Lietuvos Respublikos Vyriausybės taupymo lakštai – ne aukciono būdu išleidžiami VVP, kurie per komercinius bankus ir finansų maklerių įmones pirminėje apyvartoje parduodami tik fiziniams asmenims.

Baigiantis 1999 m., valstybės skola už VVP, išleistus litais, buvo 2 176,3 mln. litų.

Valstybės skolos dalis už litais išleistus VVP, palyginti su 1998 m., sumažėjo 8,5 procento.

Baigiantis 1999 m., užsienio investuotojų įsigijamų Lietuvos VVP skaičius, palyginti su 1998 m., padidėjo iki 4,7 procento visų apyvartoje esančių vertybinių popierių (1998 m. gruodžio mėn. – 1,4 proc.). Tarp vietos investuotojų pagrindinė dalis apyvartoje esančių VVP, kaip ir ankstesniais metais, priklausė komerciniams bei taupomiesiems bankams ir draudimo kompanijoms – atitinkamai 42,2 ir 31,9 procento (žr. 6 pav.).

6 pav. Investavimas į Vyriausybės vertybinius popierius

Aukciono būdu parduodami VVP. Pagrindinę VVP, išleidžiamų litais, dalį sudaro aukcionuose parduodami vertybiniai popieriai (VP) – Lietuvos Respublikos valstybės išdo vekseliai ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės obligacijos. VVP aukcionus organizuoja Lietuvos bankas vadovaudamasis

Lietuvos banko ir Finansų ministerijos sutartimi bei Lietuvos banko patvirtintais Lietuvos Respublikos Vyriausybės vertybinių popierių aukciono nuostatais. Nuo 1999 m. spalio 1 d. aukcionuose gali dalyvauti tik tie Lietuvos ir užsienio komerciniai bankai bei finansų maklerių įmonės, kurie su Lietuvos banku pasirašė aukciono dalyvio sutartį ir atitinka Lietuvos banko aukciono dalyviams nustatytus reikalavimus. Minėti reikalavimai yra pirmas žingsnis Lietuvos VVP rinkoje taikant pirminių tarpininkų (dilerių) sistemą.

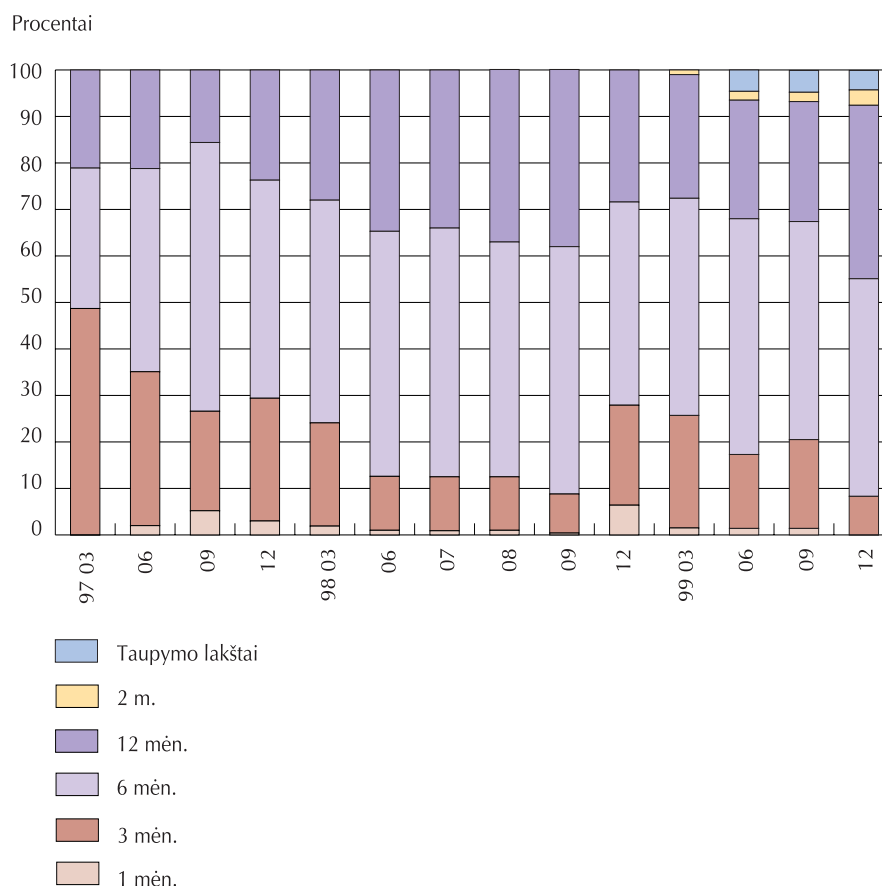
VVP aukcionai dažniausiai vyksta du kartus per savaitę: pirmadieniais ir antradieniais. Apmokėjimo už naujai parduotus VP diena yra T + 3 ir paprastai sutampa su ankstesnės emisijos VVP išpirkimo diena. Pranešimus apie VVP emisijas bei preliminarinius ketvirčių emisijų grafikus Finansų ministerija iš anksto skelbia oficialiame leidinyje „Informaciniai pranešimai“.

Visi litais nominuoti VVP išleidžiami nematerialia forma. Nuosavybės teisė į juos įrodoma įrašais asmeninėse VP sąskaitose. Lietuvos VVP, įsigyti pirminėje rinkoje, neapmokestinami įmonių pelno, fizinių asmenų pajamų ar pridėtinės vertės mokesčiais.

Finansų ministerija 1999 m. paskelbė 93 VVP aukcioną: 4 iš jų – 2 metų trukmės bei 12 aukcionų – 1 metų trukmės obligacijų, 33 aukcionus – 0,5 metų trukmės, 33 aukcionus – 3 mėnesių trukmės ir 11 aukcionų – 1 mėnesio trukmės išdo vekselių. Pirmasis 2 metų trukmės obligacijų aukcionas įvyko 1999 m. vasario 1 d. Tada buvo parduotos visos – 20 mln. litų nominaliosios vertės – obligacijos.

1999 m. aukcionuose parduotų VVP nominalioji vertė buvo 3 775,1 mln. litų. Tai sudarė 19,2 procento visų 1994 m. parduotų VVP nominaliosios vertės. 1999 m., palyginti su 1998 m., valstybės skola už šiuos VVP sumažėjo 30,5 procento – nuo 1 584,9 mln. litų iki 1 101,1 mln. litų. Baigiantis 1999 m., didžiausią skolos už VVP nominaliosios vertės dalį – 585,8 mln. litų (46,8 proc.) – sudarė 6 mėnesių trukmės išdo vekseliai (žr. 7 pav.).

7 pav. Įvairių trukmių Vyriausybės vertybinių popierių lyginamoji dalis

1999 m. vidaus rinkoje aukciono būdu išleistų VVP vidutinis metų palūkanų normos svertinis vidurkis buvo 11,4 procento, o tai 0,4 procento daugiau negu 1998 m. ir 11,1 procento daugiau negu vidutinės metų infliacijos lygis. Didesnės skolinimosi išlaidos rodo sumažėjusias vidaus rinkos dalyvių investavimo galimybes dėl Rusijos krizės poveikio mūsų šalies ekonomikai. Tačiau faktiškai sumokėtos palūkanos, palyginti su planuotomis, 1999 m. buvo 11,8 mln. litų mažesnės, kadangi dėl nepalankios situacijos vidaus rinkoje nepavyko išplatinti visų VVP, kaip buvo planuota. Mažiausias 1999 m. vidutinės metų palūkanų normos svertinis vidurkis buvo už 1 mėnesio trukmės išdo vekselius, t. y. 5,8 procento (gegužės 31 d.), didžiausias – už 2 metų trukmės obligacijas ir buvo 17,9 procento (rugsėjo 13 d.) (žr.: 2 lentelę, 8 pav.).

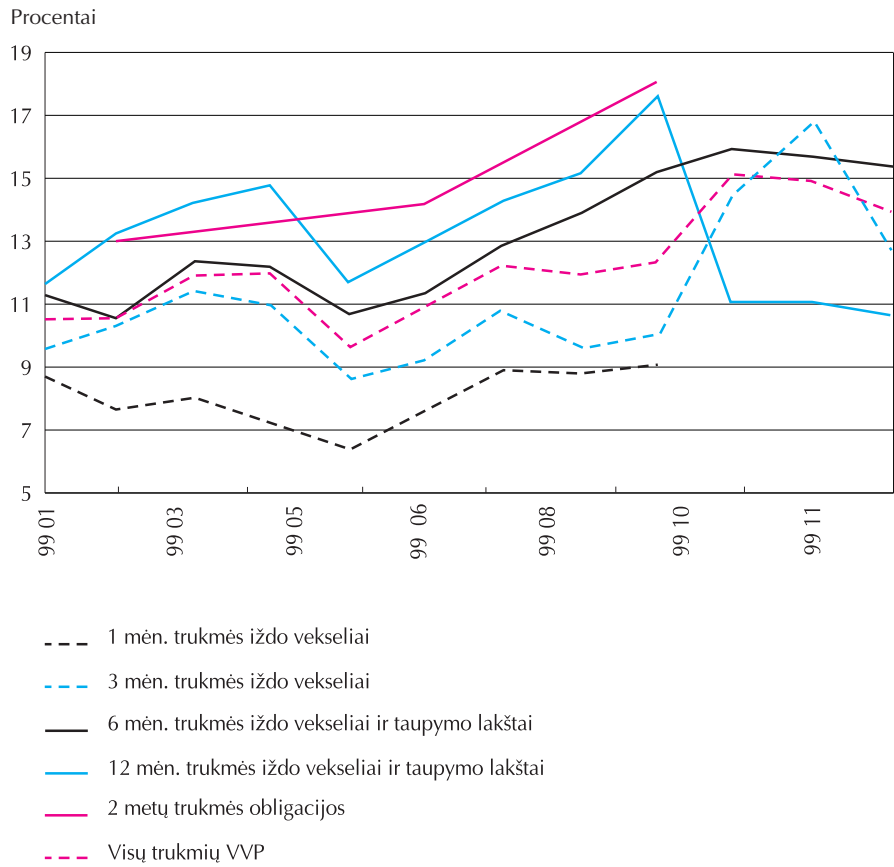
Baigiantis 1999 m., apyvartoje esančių VVP litais nominali vidutinė trukmė buvo 264 dienos, baigiantis 1998 m., – 204 dienos. Šio rodiklio padidėjimui įtakos turėjo išplatintos trijų emisijų 2 metų trukmės obligacijos. Ateityje numatoma išlaikyti litais išleidžiamų VVP vidutinės trukmės didinimo tendenciją – bus reguliariai rengiami 2 metų bei pradėti rengti 3–5 metų trukmės VVP aukcionai.

2 lentelė

Vyriausybės vertybinių popierių, parduodamų aukcionuose, metų palūkanų normų svertiniai vidurkiai 1994–1999 m. (procentais)

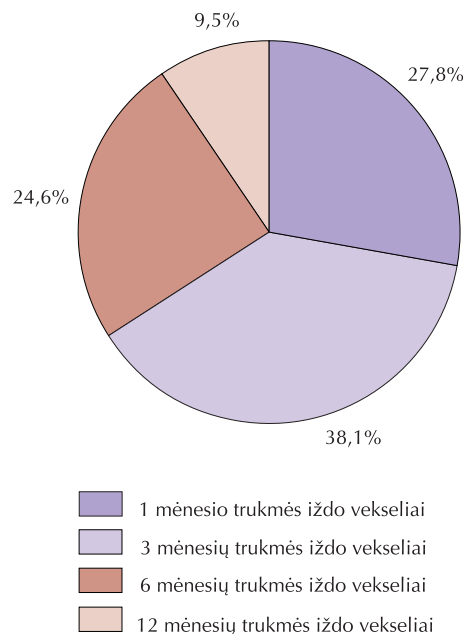
	Iždo vekseliai					2 metų obligacijos	Visi išdo vekseliai ir obligacijos	Taupymo ląkstai
	iki 1 mėn.	3 mėn.	6 mėn.	12 mėn.	visų trukmių			
1994 m. vidurkis	11,26	21,25	-	-	20,38	-	20,38	
1995 m. vidurkis	27,55	26,09	27,22	20,15	26,65	-	26,65	
1996 m. vidurkis	20,64	20,02	15,81	20,13	19,80	-	19,80	
1997 m. vidurkis	6,83	8,79	9,20	9,25	8,90	-	8,90	
1998 m. vidurkis	8,78	10,70	11,28	12,29	11,00	-	11,00	
1999 m.								
Sausis	8,65	9,50	11,23	11,58	10,44	-	10,44	-
Vasaris	7,62	10,28	10,43	13,12	10,54	12,93	10,65	-
Kovas	8,02	11,36	12,37	14,12	11,88	-	11,88	-
I ketvirtis	8,12	10,43	11,32	12,93	10,97	12,93	11,00	-
Balandis	7,25	10,86	13,40	14,66	12,37	-	12,37	10,50
Gegužė	6,32	8,46	10,59	11,92	9,51	-	9,51	10,20
Birželis	7,56	9,13	11,30	13,40	10,69	14,08	10,87	10,00
II ketvirtis	6,86	9,08	11,41	13,31	10,54	14,08	10,60	10,40
Liepa	8,90	10,71	12,79	14,40	12,21	-	12,21	10,00
Rugpjūtis	8,74	9,60	13,78	15,18	11,95	-	11,95	9,86
Rugsėjis	9,03	9,96	14,83	17,50	12,22	17,95	12,29	9,50
III ketvirtis	8,89	9,90	13,56	14,92	12,08	17,95	12,09	9,81
Spalis	-	14,35	16,04	-	15,22	-	15,22	10,20
Lapkritis	13,77	16,67	17,08	-	16,16	-	16,16	10,93
Gruodis	-	12,64	15,71	-	13,87	-	13,87	10,50
IV ketvirtis	13,77	14,85	16,13	-	15,21	-	15,21	10,83
1999 m. vidurkis	8,12	10,33	12,25	13,65	11,40	13,73	11,43	10,45

8 pav. Vyriausybės vertybinių popierių, išleistų litais, vidutinio pelningumo dinamika mėnesiais

Antrinė aukcionuose parduodamų VVP apyvarta gali būti vykdoma Nacionalinėje vertybinių popierių biržoje pagal jos nustatytas taisykles ir už jos ribų. 1999 m. Nacionalinėje vertybinių popierių biržoje antrinė VVP apyvarta buvo 1 094,46 mln. litų, o 1998 m. jų prekybos apimtis sudarė 596,60 mln. litų (žr. 9 pav.).

9 pav. Antrinė VVP apyvarta 1999 m.

Taupymo lakštai. 1999 m. balandžio mėn. Lietuvos VVP rinkoje pasirodė nauja priemonė – **taupymo lakštai**. Jie skirti tik fiziniams asmenims ir suteikia galimybę investuoti mažesnę sumą negu į aukcionuose parduodamus VP. Jų galima įsigyti komerciniuose bankuose ir finansų maklerių įmonėse. Per metus buvo išplatinta 10 emisijų 6 ir 12 mėnesių trukmės taupymo lakštų.

Pirmosios parduotų taupymo lakštų emisijos apimtis buvo 76,3 mln. litų. Per metus iš viso buvo išplatinta 135,7 mln. litų nominaliosios vertės taupymo lakštų. Finansų ministerijos nustatomos taupymo lakštų palūkanos buvo 10–11 procentų. Skola už taupymo lakštus baigiantis 1999 m. buvo 52,4 mln. litų.

Tikslinės paskirties VVP. 1999 m. papildomai išleista 51,5 mln. litų vertės VVP, kurie išleidžiami tam tikriems valstybės turciniams įsipareigojimams įvykdyti: 37,5 mln. litų vertės VVP bankams restruktūrizuoti ir 14,0 mln. litų vertės VVP akcinės bendrovės Lietuvos akcinio inovacinio banko kreditoriams – juridiniams asmenims – prievolėms įvykdyti. Baigiantis 1999 m., VVP vertė bankams restruktūrizuoti ir atsiskaityti su likviduojamo Lietuvos akcinio inovacinio banko kreditoriais buvo 925,4 mln. litų; tai sudarė 42,5 procento valstybės skolos už visų rūšių litais išleistus VVP. Šie vertybiniai popieriai nėra antrinės apyvartos objektas.

Skolinimasis užsienio rinkose. Išleisdama **VVP užsienio valiuta tarptautinėse kapitalo rinkose**, Finansų ministerija naudojami užsienio investicinių bankų paslaugomis. Visi 1999 m. užsienio valiuta išleisti VVP yra euroobligacijos.

Pagrindinė 1999 m. skolinimosi užsienio finansų rinkose valiuta buvo euras. Užsienio valiuta buvo išplatintos dviejų emisijų euroobligacijos. Pirmos emisijos 250 mln. eurų (kovo mėn. – 200 mln. eurų ir liepos mėn. – 50 mln. eurų) vertės 5 metų trukmės euroobligacijos už 8 procentų metų palūkanas išplatino bankai „Credit Suisse First Boston“ ir „Dresdner Bank“. Antros emisijos 250 mln. eurų vertės 3,5 metų trukmės euroobligacijos už 7,875 procento metų palūkanų išplatino bankai „J.P.Morgan Securities Ltd.“ (spalio mėn. – 150 mln. eurų ir lapkričio mėn. – 25 mln. eurų) ir „Warburg Dillon Read“, UBS AG (lapkričio 26 d. – 75 mln. eurų). Baigiantis metams, 20 mln. eurų vertės kintamos palūkanų normos obligacijos, kurių trukmė 2 metai, nupirko bankas „DePfa Investment Bank Limited“.

1999 m. gruodžio mėn. išpirkta dalis (18,04 mln. Vokietijos markių vertės) 1998 m. išleistų 40 mln. Vokietijos markių vertės obligacijų. Be to, 1999 m. lapkričio mėn. Finansų ministerija išpirko 30 mln. Vokietijos markių vertės prieš metus išplatintas euroobligacijos.

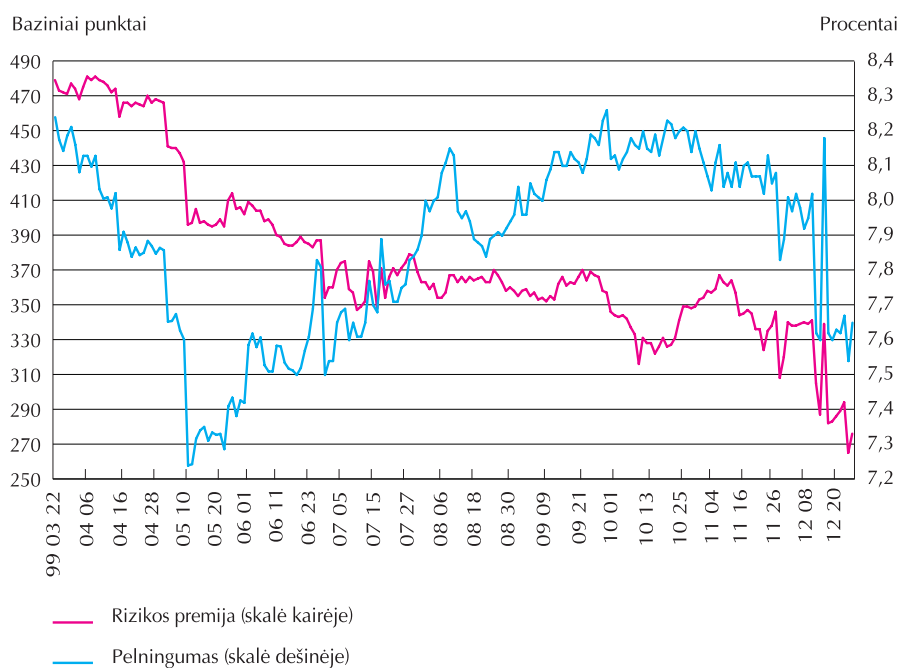
Užsienio rinkose išleistos euroobligacijos buvo įtrauktos į Frankfurto ir Liuksemburgo vertybinių popierių biržų prekybos sąrašus.

Užsienio valiuta išleistų VVP antrinės apyvartos duomenys pateikiami grafikuose (žr. 10 pav. ir 11 pav).

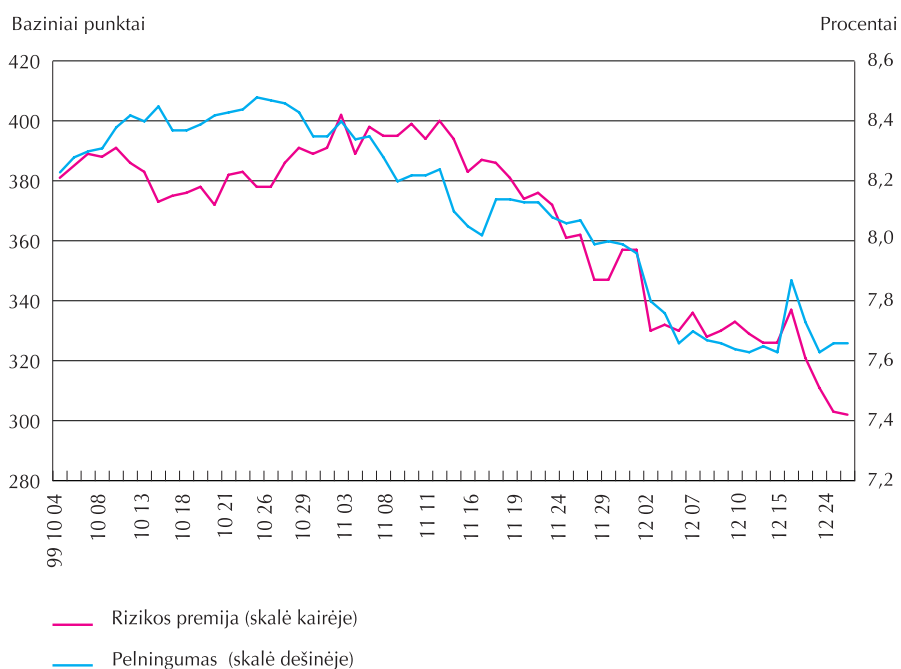
1999 m. užsienio finansinių komercinių institucijų suteiktos paskolos sudarė apie 16 procentų visų rinkose pasiskolintų lėšų užsienio valiuta.

1999 m. balandžio mėn. bankai „Raiffensen Zentralbank Osterreich AG“ ir „Chase Manhattan Bank“ suteikė Lietuvai trumpalaikę 75 mln. JAV dolerių paskolą, kuri buvo grąžinta 1999 m. liepos mėn. Be to, 1999 m. iš banko „Raiffensen Zentralbank Osterreich AG“ pasiskolinta 58 mln. JAV dolerių, iš kurių 30 mln. JAV dolerių jau grąžinta. 1999 m. lapkričio mėn. iš banko „Credit Suisse First Boston“ gauta 5 metų trukmės 100 mln. eurų paskola už EURIBOR + 4 procentų kintamų metų palūkanų.

10 pav. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 7,875% obligacijų, kurios bus išpirktos 2004 m., pelningumas ir rizikos premija nuo jų platinimo pradžios

11 pav. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 7,875% obligacijų, kurios bus išpirktos 2004 m., pelningumas ir rizikos premija nuo jų platinimo pradžios

3.2. Valstybės skolinimasis iš tarptautinių finansinių institucijų

Lietuvos Respublika yra keletą didelių tarptautinių finansinių organizacijų narė: Tarptautinio valiutos fondo, Europos rekonstrukcijos ir plėtros banko bei trijų Pasaulio banko grupės institucijų – Tarptautinio rekonstrukcijos ir plėtros banko, Tarptautinės finansų korporacijos bei Tarptautinės investicijų draudimo agentūros.

Iš visų tarptautinių finansinių institucijų didžiausias Lietuvos Respublikos skoliniojas yra Tarptautinis valiutos fondas, kurio nare mūsų šalis tapo 1992 m. Įstojus į Tarptautinį valiutos fondą, Lietuvos kvota sudarė 103,5 mln. SST. 1999 m. pradžioje ši kvota padidinta iki 144,2 mln. SST. Tarptautinis valiutos fondas suteikė Lietuvai tris paskolas ir išmokėjo jas dalimis. Paskolos suteiktos pagal tris programas: „Stand-by“, Sisteminio pertvarkymo ir Išplėstinio finansavimo programas. Pirmą paskolą, gautą 1992 m., buvo skirta valiutai stabilizuoti, kitos dvi, gautos 1993–1994 m., – Vyriausybės stabilizavimo programai vykdyti. Nuo 1998 m. iš Tarptautinio valiutos fondo daugiau nesiskolinama. Šiuo metu Tarptautinis valiutos fondas teikia Lietuvos Respublikos Vyriausybei konsultacinę pagalbą makroekonomikos srityje ir techninę pagalbą rinkos operacijų, pinigų politikos, bankų priežiūros, nacionalinių sąskaitų srityse bei sureguliuojant mokėjimų balansą. Iš suteiktų 341,1 mln. JAV dolerių paskolų yra gražinta 110,8 mln. JAV dolerių. Baigiantis 1999 m., skola Tarptautiniam valiutos fondui sudarė 230,3 mln. JAV dolerių.

Antrą vietą pagal skolinimosi apimtį užima Pasaulio banko grupės finansinės institucijos: Lietuva yra įsigijusi 1 507 Tarptautinio rekonstrukcijos ir plėtros banko akcijas, 2 341 Tarptautinės finansų korporacijos akciją bei 106 Tarptautinės investicijų draudimo agentūros akcijas. 1999 m. kovo mėn. pritarė dar 81 Tarptautinės investicijų draudimo agentūros akcijos įsigijimui. Tarptautinis rekonstrukcijos ir plėtros bankas Lietuvai yra suteikęs 213,6 mln. JAV dolerių paskolų, iš kurių 10,2 mln. JAV dolerių yra gražinta. Pirmoji importo reabilitacinė 60 mln. JAV dolerių paskola suteikta 1992 m. Ši struktūrinio sureguliuojimo paskola buvo skirta šalies Vyriausybei paremti pereinamuoju į rinkos ekonomiką laikotarpiu. Paskolos buvo panaudotos finansuoti sveikatos, energetikos ir žemės ūkio sektorius.

Šiuo metu Tarptautinis rekonstrukcijos ir plėtros bankas finansuoja gana daug projektų, apimančių energetikos, aplinkos apsaugos, socialinį sektorius. Tai – Energetikos pertvarkymo projektas (26,4 mln. JAV dolerių), Klaipėdos aplinkos apsaugos projektas (7,0 mln. JAV dolerių), Šiaulių aplinkos apsaugos projektas (6,2 mln. JAV dolerių), Įmonių ir finansų sektoriaus paramos projektas (25,0 mln. JAV dolerių), Klaipėdos parodomosios geoterminės jėgainės projektas (5,9 mln. JAV dolerių), Greitkelių projektas (19,0 mln. JAV dolerių), Energijos taupymo ir būsto projektas (10,0 mln. JAV dolerių), Privataus žemės ūkio projektas (30,0 mln. JAV dolerių), Socialinės apsaugos politikos ir bendruomeninių socialinių paslaugų projektas (3,7 mln. JAV dolerių). Didesnė minėtų projektų dalis yra remiama šalių donorių lėšomis, kurias Tarptautinis rekonstrukcijos ir plėtros bankas pritraukia projektams kofinansuoti. Tarptautinis rekonstrukcijos ir plėtros bankas taip pat yra suteikęs Struktūrinio sureguliuojimo paskolą – 80,0 mln. JAV dolerių. 1999 m. šis bankas suteikė 18,89 mln. eurų paskolą savivaldybių projektams finansuoti bei direktorių taryboje pritarė 21,24 mln. JAV dolerių paskolai Sveikatos projektui finansuoti.

Lietuva yra įsigijusi 2 000 Europos rekonstrukcijos ir plėtros banko akcijų. Šis bankas yra suteikęs Lietuvai 73,2 mln. JAV dolerių paskolų. Iš jų 22,7 mln. JAV dolerių yra gražinta. Pirmą Europos rekonstrukcijos ir plėtros banko paskolą – 18,0 mln. JAV dolerių ir 42,42 mln. Vokietijos markių – suteikta 1992 m. ir buvo skirta paremti energetikos sektorių pereinamuoju į rinkos ekonomiką laikotarpiu. Europos rekonstrukcijos ir plėtros bankas finansavo daugelį

gamybos, bankų ir infrastruktūros sektorių projektų. Iš jų – Transporto projektą (18,9 mln. JAV dolerių), Via Baltica ir kelių projektą (23,2 mln. JAV dolerių). 1999 m. iš Europos rekonstrukcijos ir plėtros banko skolintasi nebuvo.

Be anksčiau paminėtų tarptautinių finansinių institucijų, paskolas Lietuvos Respublikai yra suteikę Europos investicijų bankas ir Šiaurės investicijų bankas bei Europos Sąjunga.

Europos investicijų bankas Lietuvai yra suteikęs 81,4 mln. JAV dolerių paskolų. Iš jų 0,6 mln. JAV dolerių yra grąžinta. Bankas daugiausia investavo į transporto ir telekomunikacijų, energetikos, pramonės ir aplinkos apsaugos sektorius. Suteiktos paskolos Vilniaus oro uostui rekonstruoti (10 mln. eurų), Klaipėdos uosto krantinėms rekonstruoti (14 mln. eurų), AB „Lietuvos dujos“ magistralinio dujotiekio tinklui plėsti (10 mln. eurų). Finansuojami: Via Baltica ir kelių projektas – 20 mln. eurų, Lietuvos geležinkelių projekto A dalis – 22 mln. eurų, Žvyrkelių projektas – 40 mln. eurų. 1999 m. Europos investicijų bankas suteikė tris paskolas: 15 mln. eurų – savivaldybių investiciniams projektams finansuoti, 6 mln. eurų – Panevėžio miesto nutekamųjų vandenų įrenginiams rekonstruoti bei 20 mln. eurų – Lietuvos geležinkelių projekto B daliai finansuoti.

Šiaurės investicijų bankas kartu su Tarptautiniu rekonstrukcijos ir plėtros banku, Europos rekonstrukcijos ir plėtros banku ir Europos investicijų banku finansuoja Via Baltica ir kelių projektą (6,7 mln. JAV dolerių). Be to, Šiaurės investicijų bankas yra suteikęs 20 mln. eurų paskolą gamtos apsaugos ir savivaldybių investiciniams projektams finansuoti.

Baigiantis 1999 m., Lietuva buvo skolinga Tarptautiniam valiutos fondui, Europos rekonstrukcijos ir plėtros bankui, Pasaulio banko grupės institucijoms, Europos investicijų bankui, Šiaurės investicijų bankui ir Europos Sąjungai 2,6 mlrd. litų. Tai sudarė 21,5 procento visos skolos. Iki 1999 m. pabaigos minėtoms tarptautinėms finansinėms institucijoms buvo grąžinta 577 mln. litų, iš jų 109 mln. litų – 1999 m.

3.3. Valstybės garantijų teikimas

Valstybės garantijos suteikiamos Lietuvos ir užsienio kreditoriams dėl kreditų ūkio subjektams. Pagrindiniai teisės aktai, reglamentavę valstybės garantijų teikimą 1999 m., yra Lietuvos Respublikos valstybės skolos įstatymas, Lietuvos Respublikos 1999 m. valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Lietuvos banko valdybos 1997 m. spalio 30 d. nutarimas Nr. 1200/8 „Dėl valstybės vardu ir su valstybės garantija gaunamų užsienio paskolų“.

1999 m. valstybės garantijos dėl paskolų buvo suteiktos:

- valstybinės reikšmės projektams (į Valstybės investicijų programą įtrauktiems investiciniams projektams);
- valstybinių fondų skoliniamis įsipareigojimams dengti bei šių fondų pinigų srautams subalansuoti;
- būsto programai įgyvendinti (paskolos gyvenamiesiems namams, butams statyti arba pirkti).

Užsienio paskolų su valstybės garantija (tai užsienio kreditorių ir Lietuvos komercinių bankų suteiktos paskolos užsienio valiuta) 1999 m. suteikta už 852,80 mln. litų. Didžiausią šių paskolų dalį sudarė paskolos AB „Mažeikių nafta“ (350 mln. litų paskoloms refinansuoti, apyvartinėms lėšoms papildyti bei kapitalo investicijoms) ir Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybai (168,04 mln. litų šio fondo pinigų srautams subalansuoti ir esamoms paskoloms

grąžinti). Palyginti su 1998 m. (1998 m. buvo suteikta 831,64 mln. litų užsienio paskolų su valstybės garantija), 1999 m. užsienio paskolų su valstybės garantija suteikta 21,16 mln. litų, arba 2,48 procento, daugiau.

Pagrindiniai kreditoriai, kuriems buvo suteiktos valstybės garantijos, buvo:

- užsienio šalių bankai ir kitos finansinės institucijos, suteikę 665,92 mln. litų paskolų;

- Lietuvos komerciniai bankai, suteikę 186,88 mln. litų paskolų.

1999 m. suteikta 268 mln. litų (1998 m. – 407,234 mln. litų) vidaus paskolų su valstybės garantija (Lietuvos komercinių bankų suteiktos paskolos litais), t. y. 34,2 procento mažiau negu 1998 m. Daugiausia paskolų su valstybės garantija gavo Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų rinkos reguliavimo agentūra bei žemės ūkio produkcijos perdirbimo (saugojimo) įmonės, kurioms tarpininkauja ši agentūra, ir ūkininkai, ūkininkų kooperatinės bendrovės bei ūkininkų ūkinės bendrijos – apie 107 mln. litų. Už juos garantavo uždaroji akcinė bendrovė „Žemės ūkio paskolų garantijų fondas“, kurios garantija prilyginama valstybės garantijai.

Pagrindinis kreditorius – AB Vilniaus bankas, suteikęs 147,5 mln. litų paskolų su valstybės garantija (apie 55 proc.).

Apie 76 procentus visų valstybės garantijų suteikta už paskolas JAV doleriais.

4. PABAIGA

Pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Lietuvos banko Ekonominės politikos memorandumą 2000 sausio 1 d.–2001 kovo 31 d., Vyriausybė 2000 m. sieks sumažinti skolinimosi poreikį, o Vyriausybės skolos, padidėjusios 1999 m. pabaigoje, bus gražinamos neviršijant bendrų biudžeto ir skolos limitų.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto įstatymu, 2000 m. yra nustatytas 1 600 mln. litų grynojo skolinimosi limitas.

Finansų ministerija ketina ypač daug dėmesio skirti valstybės skolos rizikos valdymui bei tolesniam šalies kapitalo rinkos plėtojimui. 2000 m. planuojama pradėti leisti 3 metų trukmės VVP vidaus rinkoje, bus siekiama sumažinti užsienio skolą, palyginti su visa skola.

Atsižvelgiant į tai, kad nacionalinę valiutą planuojama susieti su euru ir siekiama sumažinti valiutų kursų kitimo riziką vidutinės trukmės laikotarpiu, didesnioji valstybės vardu paimtų užsienio paskolų dalis bus denominuota eurais arba kita valiuta, susieta su euru fiksuotu kursu.

Siekiant sumažinti palūkanų kitimo riziką, skolos aptarnavimo išlaidų svyravimus ir palengvinti pinigų, reikalingų valstybės įsipareigojimams vykdyti, srautų planavimą ir prognozavimą, pirmenybė bus teikiama skolinimuisi už fiksuotas palūkanas.